EUROPEAN ROMA MEDIA NETWORK

SPECIAL EDITION 02 · SRPSKO IZDANJE · LATINICA

ISTORIJA · IDENTITET · AUTORITET

KO JE ODLUČIO ŠTA JE ISTINA?

Romski jezik, identitet, autoritet i odgovornost

Srpski · latinica

AUTOR I ISTRAŽIVAČ

Antonije Alijević

IZDAVAČ

ROMA VOICE · European Roma Media Network

DATUM PRIPREME

10. oktobar 2026.

Uvod

Braćo i sestre, danas ne govorim zato što želim da određujem ko je pravi Rom. Govorim zato što me brine jedno pitanje: hoće li naša deca i unuci razumeti jezik svojih predaka, poznavati njihova iskustva i imati slobodu da sami odlučuju o svom identitetu?

Primećujem da se među Romima na Balkanu i u Evropi vode teški razgovori o jeziku, običajima, veri i pripadnosti. To je moje zapažanje i povod za istraživanje, a ne statistički dokaz da svi Romi prolaze kroz isti proces. Zato ovaj govor ne počinje optužbom. Počinje pitanjem.

Ko je odlučio šta je istina o našem narodu? Da li je to čovek koji o nama govori na televiziji, politički predstavnik, verski učitelj, državna ustanova ili neko ko je pročitao jednu knjigu? Nijedan od njih nema pravo na monopol nad našim identitetom.

Ovaj govor pravi razliku između tri nivoa: dokumentovane činjenice, ličnog iskustva i otvorenog pitanja. Kada kažem „istraživanja pokazuju“, navešću izvor. Kada kažem „brine me“, govorim o svom stavu. Kada pitam „da li postoji pritisak“, ne tvrdim da je pritisak već dokazan.

Ne tražim od Roma da biraju između svoje vere i svog naroda. Ne tražim ni da svi govore istim dijalektom ili praktikuju iste običaje. Tražim pravo da naš jezik, kultura i istorija imaju budućnost. I tražim da oni koji odlučuju o javnim politikama odgovaraju na proverljiva pitanja.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

UNICEF · Konvencija o pravima deteta, član 30 ↗

Pravo manjinskog deteta na sopstveni jezik, kulturu i religiju

Savet Evrope · Romski jezik u obrazovanju ↗

Okvir i obrazovni materijali, ne dokaz primene u svakoj školi

A.1 · Dete ne bira okolnosti svog rođenja

Čovek se rađa u porodici, jeziku i društvu koje nije birao. Jedno dete odrasta uz romski govor u kući, drugo čuje romski samo kod bake, treće ga nikada ne nauči. Nijedno od te dece nije manje vredno zbog jezika koji je naučilo ili nije naučilo.

Porodica može preneti ponos i pripadnost, ali može preneti i strah, stid ili ćutanje. Kada se dete stidi da u školi kaže da je Rom, moramo pitati šta se dogodilo u njegovom okruženju. Ne smemo automatski okriviti roditelje, veru ili dete. Potrebno je proveriti iskustva diskriminacije, školske prakse, porodične izbore i društvene okolnosti.

Konvencija UN o pravima deteta u članu 30 priznaje pravo deteta koje pripada manjini da uživa svoju kulturu i koristi svoj jezik. To nije naredba detetu kako da živi, već zaštita njegovog prava.

Ako dete nema priliku da čuje romski, da ga uči ili da ga javno koristi bez ponižavanja, njegova sloboda izbora postaje uža. Zato pitanje očuvanja jezika nije samo privatna stvar. Ono se tiče obrazovanja, pristupa kulturnim sadržajima i dostojanstva.

Želim da roditelji mogu preneti jezik bez straha, a da deca mogu postavljati pitanja bez kazne. Poštovanje predaka ne znači zabranu mišljenja. I sloboda mišljenja ne znači obavezu da se poreklo odbaci.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

UNICEF · Konvencija o pravima deteta, član 30 ↗

Pravo manjinskog deteta na sopstveni jezik, kulturu i religiju

Savet Evrope · Romski jezik u obrazovanju ↗

Okvir i obrazovni materijali, ne dokaz primene u svakoj školi

A.2 · Kada se jezik povuče iz kuće

Jezik ne nestaje preko noći. On može postepeno gubiti prostor: prvo u školi, zatim u razgovoru među vršnjacima, potom u porodičnom životu. Ali ne smemo tvrditi da se taj proces svuda odvija jednako. Potrebna su lokalna istraživanja o tome ko govori romski, gde, koliko često i u kojoj generaciji.

Ponekad roditelji biraju većinski jezik jer veruju da će dete lakše završiti školu ili naći posao. Takva odluka može nastati iz brige, a ne iz mržnje prema sopstvenom poreklu. Druge porodice uspešno prenose dva ili više jezika. Zato rešenje nije da osuđujemo porodice, već da stvaramo uslove za dvojezičnost.

Savet Evrope razvio je Kurikularni okvir za romski jezik, sa nivoima učenja i materijalima prilagođenim različitim uzrastima i polaznim znanjima. Postoje i materijali na srpskom jeziku. To je konkretan dokaz da

obrazovni alati postoje.

Pravo pitanje je koliko škola i lokalnih zajednica te alate primenjuje. Koliko je nastavnika obučeno? Koliko dece ima pristup časovima? Koliko porodica zna da materijali postoje? Na ta pitanja ne možemo odgovoriti

jednom opštom evropskom brojkom.

Ne želim da romski jezik ostane samo svečana reč u govoru političara. Želim da bude jezik razgovora, pesme, učenja, tehnologije i svakodnevnog života.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

Savet Evrope · Romski jezik u obrazovanju ↗

Okvir i obrazovni materijali, ne dokaz primene u svakoj školi

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

B.1 · Ko oblikuje sliku o Romima?

Postoje dve različite stvari: kako nas drugi predstavljaju i kako sami govorimo o sebi. Medijski stereotipi mogu svesti složenu zajednicu na nekoliko ponavljanih slika. Ali i mi moramo biti oprezni da ne stvaramo sopstvene stereotipe o Romima koji su vernici, nereligiozni, obrazovani, siromašni ili ne govore romski.

Evropska komisija navodi da je u Evropi približno 10 do 12 miliona Roma i srodnih grupa obuhvaćenih evropskim politikama. Isti okvir naglašava raznolikost tih zajednica. Ta procena nije popis svakog pojedinca niti govori koliko ljudi govori romski jezik.

Ako je naš narod raznovrstan, onda ni jedan govornik ne može govoriti u ime svih. Niko ne sme da proglasi jednog Roma manje autentičnim zato što drugačije veruje, živi ili govori.

Kada neko iznese tvrdnju o Romima, tražimo podatak: o kojoj zemlji govori, o kom periodu, o kojoj grupi i na osnovu kog istraživanja? Izjava „Romi danas više ne žele svoj jezik“ nije dokaz bez jasno definisanog uzorka i metodologije.

Zato je važno da romski mediji ne postanu samo megafon za već postojeće autoritete. Moraju otvoriti prostor za istraživače, nastavnike, roditelje, mlade, vernike, kritičare i ljude koji imaju drugačija iskustva.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

FRA · Roma Survey 2021 ↗

Nalazi o iskustvima ispitanika u obuhvaćenim zemljama

FRA · Roma research ↗

Izveštaji i podaci o osnovnim pravima Roma

B.2 · Diskriminacija kao pritisak na identitet

Kada dete doživljava podsmeh zbog porekla, moguće je da počne skrivati deo sebe. Ali svaki pojedinačni slučaj treba razumeti u njegovom kontekstu. Nije svako korišćenje većinskog jezika posledica diskriminacije; nekada je to praktičan izbor, a nekada rezultat više faktora.

FRA je u istraživanju Roma iz 2021. obuhvatila više od 8.400 ispitanika u deset evropskih zemalja. Rezultati pokazuju ozbiljne prepreke u obrazovanju, zapošljavanju i pristupu pravima. Prema objavljenim nalazima, 25% ispitanika prijavilo je iskustvo diskriminacije u određenim oblastima svakodnevnog života tokom prethodne godine. Ta brojka se odnosi na ispitane zemlje i definisane okolnosti, ne na sve Rome u Evropi.

FRA je objavila i novije istraživanje iz 2024, predstavljeno 2025. godine, koje obuhvata 13 evropskih zemalja. To omogućava praćenje određenih pokazatelja, ali nije zamena za posebnu studiju o prenošenju romskog jezika.

Pitanje za države je jasno: da li dete koje je diskriminisano dobija zaštitu, kvalitetno obrazovanje i prostor za svoj identitet? Ako društvo traži integraciju, mora ponuditi jednakost. Integracija ne sme značiti odricanje od porekla.

Želim da govorimo o odgovornosti bez izmišljanja jednog tajnog krivca. Dokumentovana diskriminacija je ozbiljan problem sama po sebi i zaslužuje konkretan odgovor.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

FRA · Roma Survey 2021 ↗

Nalazi o iskustvima ispitanika u obuhvaćenim zemljama

FRA · Roma research ↗

Izveštaji i podaci o osnovnim pravima Roma

B.3 · Religija: sloboda vere i granica pritiska

Romi pripadaju različitim religijama, a neki ne pripadaju nijednoj. To je činjenica našeg raznovrsnog društvenog života. Ne postoji jedna vera koja određuje da li je neko Rom.

Čovek ima pravo da prihvati religiju, promeni je ili je ne praktikuje. Ima pravo i da preispituje običaje. Ali ako neko tvrdi da čovek mora da se stidi romskog porekla, da prezire svoj narod ili da se odrekne jezika kao uslova pripadanja zajednici, takvu poruku treba precizno dokumentovati i javno ispitati.

Ne možemo na osnovu jednog videa ili izjave zaključiti da cela religija vodi kampanju protiv Roma. Moramo znati ko je govorio, kada, kome, u kom kontekstu i da li je reč o zvaničnom stavu ili ličnom tumačenju. Sagovorniku treba omogućiti odgovor.

Konvencija o pravima deteta u članu 30 istovremeno štiti kulturni život, upotrebu jezika i praktikovanje religije manjinskog deteta. Ta prava nisu predstavljena kao međusobni neprijatelji.

Zato ne želim sukob između vernika i onih koji nisu vernici. Želim da postavimo isto pitanje svakom autoritetu: poštuješ li pravo Roma da čuvaju jezik i dostojanstvo, čak i kada se ne slažeš sa pojedinim običajem?

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

UNICEF · Konvencija o pravima deteta, član 30 ↗

Pravo manjinskog deteta na sopstveni jezik, kulturu i religiju

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

B.4 · Kada običaj i identitet nisu isto

Jedna od najopasnijih grešaka u našim raspravama jeste kada kritiku konkretnog običaja pretvorimo u napad na čitav narod. Neki običaji mogu biti predmet legitimne etičke ili verske kritike. To ne daje pravo da se Romi kao ljudi proglašavaju manje vrednim.

I obrnuto, odbrana romske kulture ne znači da moramo braniti svaki običaj samo zato što je star. Kultura živi, menja se i preispituje. Njena snaga nije u tome da zabrani svaku promenu, već da ljudima omogući da poznaju svoje nasleđe i slobodno odlučuju.

Zamislite dve porodice: jedna neguje određeni tradicionalni praznik, druga ga ne praktikuje iz verskih razloga. Njihov izbor sam po sebi nije dokaz da jedna voli, a druga mrzi romski narod. Ali ako neko od njih drugoj porodici preti, ponižava je ili osporava njeno poreklo, problem više nije razlika u običaju nego odnos prema ljudskom dostojanstvu.

Zato u javnom govoru treba precizno razdvojiti: običaj, jezik, etničku pripadnost, religijsko uverenje i političko mišljenje. Kada ih spojimo u jednu etiketu, lakše manipulišemo ljudima.

Želim da svako dete zna da može biti Rom bez obaveze da ponavlja sve što su radile prethodne generacije. I da može biti vernik bez obaveze da poriče svoje poreklo.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

UNICEF · Konvencija o pravima deteta, član 30 ↗

Pravo manjinskog deteta na sopstveni jezik, kulturu i religiju

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

C.1 · Politika i pitanje odgovornosti

Evropska unija ima strateški okvir za jednakost, uključivanje i učešće Roma za period 2020–2030. Njegovi ciljevi obuhvataju borbu protiv diskriminacije, obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje, stanovanje i političko učešće. Postojanje takvog dokumenta znači da institucije formalno priznaju problem. Ne znači da je svaka mera uspešno sprovedena. [3, 6]

Zato pitanje „šta radi Evropa?“ mora biti preciznije. Koja država? Koji program? Koji budžet? Koja škola? Koji pokazatelj? Koji rok? Ko je odgovoran i gde je javni izveštaj?

Evropska komisija objavljuje procene nacionalnih romskih strateških okvira i izveštaje o njihovom sprovođenju. To su polazne tačke za proveru javnih obećanja.

Ne smemo tvrditi da evropske institucije ne rade ništa. Ne smemo ni prihvatiti da sama strategija dokazuje uspeh. Između obećanja i promene u životu deteta nalazi se sprovođenje.

Zato predlažem da ROMA VOICE za svaku istraživanu državu postavi ista pitanja: da li postoji program učenja romskog; koliko dece učestvuje; koliko nastavnika radi; kako se meri uspeh; šta kažu roditelji i učenici? Bez takve provere nema ozbiljne javne odgovornosti.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

UNICEF · Konvencija o pravima deteta, član 30 ↗

Pravo manjinskog deteta na sopstveni jezik, kulturu i religiju

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

C.2 · Šta znači kada je jezik u strategiji, a ne u učionici?

Institucionalni dokument može biti napisan lepim rečima. Ali roditelj ne može dete upisati u rečenicu iz strategije. Potrebni su nastavnik, raspored, udžbenik, prostor i stvarna mogućnost da dete uči.

Savet Evrope objavio je okvir za romski jezik i materijale za različite nivoe znanja. To nije dokaz da svaka država ili škola uspešno sprovodi nastavu. Upravo je razlika između dostupnog alata i stvarne primene predmet našeg istraživanja.

Pitanja su konkretna. Da li se u lokalnoj školi romski nudi kao predmet ili dodatna nastava? Da li porodice dobijaju obaveštenja? Da li su nastavnicima dostupni materijali? Da li postoji podrška za više dijalekata? Da li se deca zbog jezika osećaju dobrodošlo ili izdvojeno?

Kada čujemo da je „za Rome izdvojen novac“, ne smemo automatski zaključiti da je novac ukraden ili da je iskorišćen kako treba. Potrebno je pregledati javne ugovore, budžete, izveštaje, rezultate i nezavisne revizije.

Naš cilj nije senzacija. Cilj je jednostavan: da dete ima više mogućnosti nego njegovi roditelji i da se pritom ne mora odreći svog jezika.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

Evropska komisija · Roma equality, inclusion and participation ↗

Evropska politika jednakosti i uključivanja Roma

Evropska komisija · EU Roma strategic framework 2020–2030 ↗

Politički ciljevi, ne automatski dokaz sprovođenja

C.3 · Ko govori u ime Roma?

Kada se na konferenciji pojavi predstavnik Roma, važno je pitati koga predstavlja. Da li ga je izabrala zajednica, imenovala institucija ili predstavlja organizaciju sa određenim članstvom? To su različiti izvori legitimnosti.

Ni jedna osoba, pa ni urednik ROMA VOICE, ne može govoriti u ime svih Roma. Naš narod živi u različitim državama, govori različitim jezicima i ima različite političke i verske stavove.

Zato odgovornost predstavnika nije samo da govori. Potrebno je da objašnjava šta je obećao, koje rezultate je postigao i gde javnost može proveriti dokumente. Ako je organizacija dobila sredstva, javnost može legitimno pitati za ciljeve i rezultate projekta, u granicama važećih pravila transparentnosti.

Istovremeno, ne smemo bez dokaza proglašavati svakog aktivistu prevarantom. Postoje ljudi koji rade težak posao sa malo sredstava. Pravedna kritika razlikuje dobar rad od lošeg na osnovu dokaza, a ne na osnovu glasina.

Želim javnost u kojoj romski predstavnik nije nedodirljiv, ali nije ni unapred osuđen. Pitanja moraju biti otvorena, dokumenti proverljivi, a odgovor dostupan publici.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

Savet Evrope · Romski jezik u obrazovanju ↗

Okvir i obrazovni materijali, ne dokaz primene u svakoj školi

Evropska komisija · Nacionalni strateški okviri ↗

Državne strategije i izveštaji o sprovođenju

D.1 · Mediji, algoritmi i slika o nama

Na društvenim mrežama jedna rečenica može stići do hiljada ljudi za nekoliko sati. To je velika mogućnost za romski jezik, muziku i istoriju. Ali je i prostor u kojem se pogrešna informacija može širiti brže od njenog ispravljanja.

Kada vidimo snimak u kojem neko navodno vređa romski identitet, treba proveriti datum, celinu govora, originalni izvor i identitet govornika. Kratak isečak može prikriti kontekst. Ali kontekst ne sme postati izgovor da se stvarna uvreda ignoriše.

ROMA VOICE treba da usvoji jasno pravilo: ne objavljujemo optužbu bez mogućnosti provere; jasno razlikujemo komentar od činjenice; tražimo odgovor druge strane; ispravljamo greške vidljivo i bez prikrivanja.

Posebno moramo štititi decu i ljude koji bi zbog javnog svedočenja mogli trpeti posledice. Pristanak na snimanje, privatnost i pažljivo predstavljanje nisu prepreke novinarstvu. Oni su deo odgovornog rada.

Ako želimo medij koji čuva dostojanstvo Roma, moramo ga čuvati i onda kada nam se ne dopada odgovor sagovornika.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

Evropska komisija · Roma equality, inclusion and participation ↗

Evropska politika jednakosti i uključivanja Roma

Evropska komisija · Nacionalni strateški okviri ↗

Državne strategije i izveštaji o sprovođenju

D.2 · Kako nastaje manipulacija?

Manipulacija ne mora početi otvorenom laži. Ponekad počinje poluistinom: uzme se stvaran događaj, ukloni se kontekst i doda zaključak koji iz dokaza ne sledi.

Primer: ako jedan roditelj kaže da dete ne uči romski, to je važno svedočenje. Ali iz jednog svedočenja ne možemo zaključiti da svi romski roditelji odbacuju jezik. Za takvu tvrdnju potrebna su reprezentativna istraživanja.

Drugi primer: ako postoji evropski program za Rome, to dokazuje da program postoji. Ne dokazuje da je novac stigao do svakog deteta. Ali ne dokazuje ni da je novac zloupotrebljen. Za oba zaključka potrebni su dodatni podaci.

Treći primer: ako jedan verski govornik kritikuje neki običaj, to nije automatski dokaz da cela verska zajednica poziva na odricanje od romskog identiteta. Moramo razlikovati pojedinca, organizaciju, učenje i stvarne posledice.

Zato neka naša najjača rečenica bude: pokaži izvor. A druga: pokaži granice tog izvora. Jer dokaz koji preuveličamo prestaje da služi istini.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

FRA · Roma research ↗

Izveštaji i podaci o osnovnim pravima Roma

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

E.1 · Šta Evropa zaista priznaje?

Evropska komisija opisuje Rome kao najveću etničku manjinu u Evropi i priznaje trajne prepreke jednakosti. Njena strategija za period do 2030. uključuje jednakost, uključivanje i učešće.

Savet Evrope je 2026. usvojio novu strategiju za Rome i putujuće zajednice za period 2026–2030. Među prioritetima su suzbijanje predrasuda, jačanje ponosa u identitet, jednaka prava i veće učešće u javnom životu.

To su važni dokumenti. Ali nisu razlog da prestanemo da postavljamo pitanja. Naprotiv, oni daju konkretne standarde prema kojima možemo procenjivati rad institucija.

Kada institucija govori o ponosu u romski identitet, pitajmo kako se to vidi u školama, kulturnim centrima i javnim medijima. Kada govori o učešću, pitajmo ko je učestvovao u donošenju odluka. Kada govori o jednakosti, pitajmo koje prepreke su smanjene.

Naša kritika mora biti precizna: priznati ono što postoji, proveriti ono što je sprovedeno i javno imenovati praznine za koje imamo dokaze.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

FRA · Roma research ↗

Izveštaji i podaci o osnovnim pravima Roma

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

E.2 · Šta još ne znamo?

Postoji pitanje koje je za ovaj govor najvažnije: koliko se romski jezik prenosi među generacijama u pojedinim gradovima i državama Balkana i Evrope? Na osnovu izvora korišćenih u ovoj publikaciji ne možemo dati jedinstven, pouzdan procenat za sve Rome.

Ne znamo bez dodatnog terenskog istraživanja ni koliki deo promena u upotrebi jezika nastaje zbog školskog sistema, migracija, mešovitih porodica, ekonomskih prilika, društvene stigme, verskog uticaja ili slobodnih porodičnih izbora.

Zato su potrebni intervjui, ankete sa jasnim uzorkom, poređenje generacija i pregled lokalnih obrazovnih programa. Istraživanje mora omogućiti da ljudi kažu i ono što se ne uklapa u našu početnu pretpostavku.

Ako neko tvrdi da postoji organizovana kampanja za brisanje romskog identiteta, treba tražiti dokumente, izjave, institucionalne odluke i proverljive obrasce delovanja. Sama zabrinutost, ma koliko iskrena, nije dovoljan dokaz za takvu optužbu.

Pošteno „još ne znamo“ nije slabost. To je granica između istraživanja i propagande.

PROVERI IZVORE · DIREKTNI LINKOVI

Linkovi vode na dokumente povezane sa ovom temom; ne potvrđuju automatski svako tumačenje.

Evropska komisija · Roma equality, inclusion and participation ↗

Evropska politika jednakosti i uključivanja Roma

Savet Evrope · Roma and Travellers ↗

Informacije o pravima, identitetu i uključivanju Roma

ŠTA SMO NAUČILI I ŠTA MOŽEMO DALJE ISTRAŽIVATI?

Na kraju našeg govora vraćamo se pitanju koje nas je vodilo kroz porodicu, jezik, istoriju, religiju, politiku,

Šta smo naučili?

Naša uverenja oblikuju porodica, škola, verske zajednice, politika i mediji. Nasleđena priča može biti važna, ali nije sama po sebi dokaz. Autoritet nije zamena za proverljive činjenice. Razlikujmo lično iskustvo, predanje, versko uverenje i istorijski dokument. Romski identitet nije vlasništvo jednog predstavnika ili tumača. Različiti dijalekti, uverenja i iskustva ne oduzimaju nikome pravo da bude Rom.

Šta možemo podeliti sa drugima?

Možemo podeliti pravo na pitanje, spremnost da kažemo „još ne znamo“ i znanje koje drugi mogu sami da provere. Umesto neproverenih tvrdnji, pokažimo dokument, njegovog autora, datum i direktan izvor. Našoj deci prenesimo i poštovanje prema precima i slobodu da istražuju.

Kako dalje da istražujemo?

Kada čujemo tvrdnju, pitajmo ko je iznosi, na osnovu čega i gde se nalazi izvor. Uporedimo nezavisne dokumente, odvojimo činjenice od tumačenja i proverimo šta još ne znamo. Tako možemo dalje istraživati romski jezik, školsku istoriju, medijske stereotipe i odgovornost javnih predstavnika.

Na kraju našeg istraživanja ne moramo svi verovati isto. Važno je da naučimo da razmišljamo samostalno, da poštujemo ljude drugačijih uverenja i da tvrdnje potkrepljujemo proverljivim izvorima. To je vrednost koju ROMA VOICE želi da podeli: znanje koje svako može da proveri, a ne istinu koju neko mora da prihvati bez pitanja.

IZVORI ZA DALJE ISTRAŽIVANJE

- Savet Evrope · Roma and Travellers ↗
- UNESCO · Medijska i informaciona pismenost ↗

Urednička napomena: Izvori služe za proveru konkretnih tvrdnji. Razlikujemo dokumentovane činjenice, tumačenja i otvorena pitanja; nijedan izvor sam po sebi ne potvrđuje sve zaključke.

ROMA VOICE EUROPEAN ROMA MEDIA NETWORK